# Model translatologické analýzy podle Jiřího Levého[1]



TOMÁŠ SVOBODA
Ústav translatologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova
tomas.svoboda@ff.cuni.cz

## Úvod

V translatologii jsou známé různé modely translatologické analýzy (dále zkracováno jako „TA"). Mezi proslulé modely patří – zejména v německy mluvících zemích – model K. Reißové (Reiß 1971), v anglicky mluvících zemích pak zejména model J. Houseové (House 1997). Dalších modelů či přístupů pak napočítáme alespoň dvě desítky. Z československé teorie překladu jsou nejznámější přístupy Jiřího Levého a Antona Popoviče. Levého koncept byl aplikován v řadě konkrétních analýz (např. Molchan 2016 či Nanci 2016) a seminárních či kvalifikačních prací, přičemž se tak (zákonitě) dělo – v poměru k šíři Levého nástinu – vždy selektivně, dle potřeb daného přístupu či analyzovaných děl. Dosud patrně nejrozsáhlejší rozbor Levého koncepce kritiky překladu / TA představuje Kupková 2019. Autorka provedla vhodný sběr některých Levého postřehů k problematice, přičemž si neklade za cíl je systematizovat, nýbrž zhodnotit ve vztahu k jejich recepci slovenskými teoretiky překladu.

Popisujeme-li zde přístup samotného Jiřího Levého k problematice kritiky překladu (dále zkracováno na „KP") či TA, záměrně se vyhýbáme označení „model", protože ten by předpokládal konkrétní usoustavněný, ucelený systém, který ale v Levého díle nenacházíme, byť se tématu dotýká skutečně velmi často. Z hlediska obsahu pojmů chápeme KP jako pojem nadřazený translatologické analýze. Translatologickou analýzou se rozumí analýza translátu ve srovnání s výchozím komunikátem (na rozdíl od tzv. překladatelské analýzy, jíž se označuje analýza originálu pro účely následného překladu).[2] Termín TA zde používáme synonymně s výrazem analýza překladu.

1 Tento článek věnuji Janě Králové k jejímu jubileu. Velmi si vážím péče paní profesorky o českou translatologii, o odkaz Jiřího Levého (včetně šíření povědomí o Levém v zahraničí) a o translatologický dorost – doktorandy, kteří studují v Ústavu translatologie FF UK. Sám jsem k nim svého času patřil.

2 Může snad vyznívat poněkud terminologicky nepatřičně, používá-li se v souvislosti s literárním teoretikem a teoretikem překladu J. Levým, který svá stěžejní díla psal v době, kdy samostatná disciplína translatologie ještě neexistovala, označení translatolog a termín

Stať je rozdělená na dva hlavní oddíly: Oddíl „Ke kritice překladu u J. Levého" pojednává o Levého pohledu na KP v obecné rovině, oddíl „K analýze překladu u J. Levého" se zaměřuje na problematiku TA a je rozdělen na část týkající se obecnějších principů TA u Levého a část nastiňující fáze vlastní analýzy, včetně konkrétních kroků v jejím rámci.

Cílem je podat co nejucelenější pohled na Levého přístup ke KP, sumarizovat jeho názory z dané oblasti a vytvořit z nich metodologický komplex, dodatečně tedy rekonstruovat, sestavit jakýsi model TA *na základě* statí J. Levého. Text se primárně opírá o publikace Levý [1963]/1998 a Levý 1971.

## Ke kritice překladu u J. Levého

V obecné rovině lze u Levého najít různé zmínky, jež – sestaví-li se do přehledu – představují deset principů KP.

i) Pro Levého je téma KP velmi důležité

Skutečnost, že pro Levého je otázka KP podstatným tématem, vyplývá nejen z toho, že termín „kritika překladu" se v této podobě objevuje v jeho zde zkoumaných dílech nejméně sedmkrát a v dalších obratech (např. „kritika" – rozuměj: KP) pak v mnoha dalších výskytech. Dokladem důležitosti tohoto pojmu je i okolnost, že i v původním vydání Umění překladu (1963) je kritice věnováno heslo ve věcném rejstříku.

ii) KP se podle Levého dotýká překladu jako umění

Levého názor, že „literární kritika je umění" (Levý 1971: 10), se kryje s přesvědčením široce sdíleným v literárněvědné obci. Výjimečný je však tento postoj, když jej Levý vyslovuje v souvislosti s KP: „Základem… kritiky překladu – stejně jako u kteréhokoliv jiného umění – je kategorie hodnoty." (Levý [1963]/1998: 89, zvýraznění T. S.)[3].

iii) Levý uvažuje o KP zejména v kontextu (literárně)historickém

Levý provázal úvahy o KP s prací v oblasti literární historie[4] a dějin překladu:

translatologická analýza. Termín TA ale používám s touto výhradou vědomě (byť se ve vztahu k Levému jedná o anachronismus), a to kvůli pojmové jasnosti a jazykové úspornosti.

3 Není-li uvedeno jinak, platí, že obsahují-li citace jakékoli zvýraznění, bylo toto zvýraznění doplněno autorem tohoto článku.

4 Srov. okolnost, že oddíl označený příbuzným termínem „Analýza překladu" (viz též zde níže) se v Umění překladu nachází v kapitole nazvané „Překlad jako problém literárněhistorický".

> … nezbytným doplňkem *literárněhistorického zpracování překladu* – ba vlastně jeho vyvrcholením […bude] zjišťování, … jaké bylo jeho místo ve vývojové řadě literárních děl českých… (Levý [1963]/1998: 217)

iv) Přístup Levého ke KP je novátorský

Většina pojednání o teoretickém přínosu J. Levého dospívá k závěru, že jeho pojetí je průkopnické, a to v mnoha směrech. Činí tak zcela oprávněně, přičemž stejný závěr platí i v oblasti KP, popřípadě analýzy překladu. Jednak do úvah o hodnocení překladu Levý zahrnuje zohlednění pragmatických, či přímo sociologických aspektů, v souvislosti s KP hovoří o normách, čímž také předběhl dobu, a dále u něho spatřujeme určité prolnutí s tím, co je dnes nazýváno kognitivní přístup v translatologii.

v) Levý neprezentuje „model" kritiky překladu

Ačkoli podle J. Hrabáka „Levý uvedl nauku o překladatelství v systém" (Hrabák 1971: 452), zmínky ke KP (či analýze překladů) Levý převážně nesystematizoval. Jde tedy spíše o jakýsi jednotící zájem, o „přístup" ke KP či TA. Nejzevrubněji se Levý problematice věnuje v Umění překladu, ale roztroušené výroky se najdou i v statích vydaných jako Levý 1971. Cílem tohoto článku je z roztroušených zmínek takový přehled (systém) dodatečně sestavit.

vi) Levého názory na KP lze odvodit z jeho díla i nepřímo

Levý ve svých pracích vědomě postuluje některé preskriptivní požadavky na překlad, jakési maximy, které se v jeho pojetí stávají měřítkem kvalitního překladu. Prizmatem těchto maxim lze tedy překlady posuzovat. I když Levý dané normativní požadavky primárně neformuloval jako kategorie analýzy překladu, kritik může zjišťovat, zda v překladu byly či nebyly dodrženy.[5]

vii) KP není triviální a měla by být exaktní

Zde prvně uvedený postulát lze ilustrovat na následujícím Levého výroku: „Kritika překladu si staví do cesty celou řadu překážek teoretického

5 Nepřímé aplikování preskriptivních požadavků J. Levého je inspirováno statí Kupková 2019.

i praktického druhu“ (Levý [1963]/1998: 36). KP tedy není jednoduchá disciplína ani z hlediska teoretického uchopení, ani z pohledu praktického provedení. Druhý postulát je v souladu s celým Levého badatelským étosem. Takto laděný požadavek na KP se v Levého textech objevuje na několika místech (implicitně i explicitně), např.:

> Většinou se kritické soudy o překladu *neopírají o vlastní estetické názory* autorů a mají převážně ráz spíše *náhodných poznámek*, pokud se vůbec neomezují na paušální formulace o zdařilosti nebo o plynulosti překladu (Levý [1963]/1998: 36).[6]

viii) KP má normativní a historické ukotvení

KP si v podstatě žádá, aby existovala jakási opěrná norma, vůči níž lze jednotlivá řešení posuzovat, promítat je na ni:

> *Bez normy* [představy, jaký by překlad měl být] *by* ani *nebyla* žádná *kritika možná*. Tato představa[7] nevyplývá… z podstaty překladu samého, nýbrž je dána *proměnlivým a historicky vázaným* názorem filosofickým (Levý [1963]/1998: 37).

*Překladová norma* (jak víme z dalších Levého prací) je vždy historicky podmíněná, je dána „historicky vázaným názorem“. I *KP* je tak nutně historicky podmíněná. Tento princip (historická vázanost) rovněž souvisí s naším principem iii) – KP v kontextu dějin překladu (viz výše) – a s postupem č. 7 v rámci všeobecných kategorií pro hodnocení překladů, ve fázi iii) TA (viz níže).

ix) KP by neměla být jen negativní

Tento princip KP je možné u J. Levého doložit na následujícím výroku:

> I malý detail totiž stačí, aby čtenáře upozornil, že čte dílo přesazené na cizí půdu… To svádí také kritiku překladů ke lpění na detailech a k *pozornosti především k negativním rysům* překladu (Levý [1963]/1998: 97).

6 Nebo: Kritik v oblasti překladu „nachází hojnou příležitost blýskat se svým porozuměním literatuře a jazykům, [čtenář si pak…] užije plno zábavy nad překladatelskými omyly a… může *a nemusí* [si] vychutnat kritikovy úvahy o věrnosti překladů a plavovlásek.“ (Levý 1971: 147).

7 Všimněme si, že tato norma nemusí být formulovaná (použití výrazu představa jako synonyma pro normu).

Levý ve svých publikovaných analýzách poměrně často vyzdvihuje zdařilá řešení překladatelů, čili jeho KP je též pozitivní.

x) KP by měla být konstruktivní

Levý mnohdy navrhuje vlastní, alternativní řešení kritizovaného překladového řešení (jeho kritika je tedy konstruktivní). Jedná se o požadavek odvozený nepřímo (Levý jej takto explicitně neformuluje), a to z Levého praxe samotné.

V tomto oddílu jsme uvedli deset principů Levého přístupu k otázkám KP. V dalším oddílu se již zaměříme konkrétněji na analýzu překladu (TA), kterou lze považovat za jednu z metod KP.

## K analýze překladu u J. Levého

V tomto oddílu se zabýváme úvahami souvisejícími s pojmem TA. Popíšeme, jaké lze dle Levého rozlišit fáze analýzy překladu. I tento oddíl však nejprve zahrnuje část věnovanou obecnějším principům.

### Principy vlastní (translatologické) analýzy

Z Levého prací můžeme shromáždit šest principů vztažených k TA:

i) Pro Levého je TA téma velmi podstatné

Za prvé je zřejmé, že pro Levého je problematika analýzy překladu jedno ze zásadních témat (tentýž závěr jsme učinili pro KP, viz výše). Ve svém stěžejním díle Umění překladu (Levý [1963]/1998) věnuje tématu analýzy překladu samostatný oddíl, podkapitolu v rámci kapitoly VI.[8]

ii) TA je prostředkem v rámci KP

TA nepředstavuje cíl sama o sobě: „[G]enetický rozbor [tedy TA, je…] přípravnou prací“ pro další posuzování překladu, například v literárněhistorických souvislostech (Levý [1963]/1998: 217).

8 Podkapitola druhá, „Analýza překladu“. Na jiném místě uvádí, že „genetický rozbor“ (tedy – přibližně – TA) je prací „základní důležitosti“ (Levý [1963]/1998: 217).

iii) Překlad je zapotřebí hodnotit s přihlédnutím k originálu

Levý formuluje, že „překlad hodnotíme ve vztahu k originálu" (Levý [1963]/1998: 199). Není nám známo, že by (tak jako někteří jiní teoretikové) teoreticky připouštěl i analýzu cílového textu bez originálu. Ve vlastních analýzách překladů však nezřídka komentuje jen jevy v cílovém textu.

iv) Nepřímo lze aplikovat model rozhodovacího procesu

> U *konečného výrazu*, který se objevuje v textu…, bychom mohli *rozborem zjišťovat… strukturu jeho geneze* (generativní strukturu) (Levý 1971: 77).

Ačkoli je tato formulace vzata z Levého studie, kde se především věnuje překladu jako rozhodovacímu procesu (a nikoli primárně hodnocení překladu), zakomponoval do oné studie, jak je patrné z citátu, i otázku rozboru překladů. V této souvislosti odkazuje na termín „konečný výraz", na jiném místě hovoří o „terminálním symbolu". Obojím je myšlena textová reprezentace sdělovaného, to, co „se objevuje v textu" (Levý 1971: 77). Zde tedy Levý nepřímo naznačil možný postup TA, kdy se kritik může pokusit rekonstruovat rozhodovací proces překladatele a postupem od konečného výrazu (zpětně) zjišťovat, jakými cestami, přes jaké instrukce a jaká paradigmata se rozhodování ubíralo. Jinými slovy – v jakési extenzi Levého myšlenek – navrhujeme nepřímo aplikovat Levého *formalizovaný*[9] model rozhodovacího procesu na problematiku TA.

Naznačená aplikace tedy má (viz též níže, druhá fáze TA) podobu postupu „zdola nahoru". Lze se tak ptát, zda dané rozhodnutí bylo motivované, nutné, zda se překladatel rozhodl instrukce určitého řádu akceptovat, neakceptovat, nebo zda dokonce určitou výběrovou instrukci negoval, až po otázku, proč se překladatel rozhodl přeložit právě dané dílo. Zároveň je

9 Podrobné pojednání o Levého přístupu k problematice rozhodovacího procesu (vč. formalizace tohoto přístupu) bylo předloženo ve stati Svoboda 2019. O nepřímé aplikaci tohoto modelu na KP/TA hovoříme proto, že Levý svůj koncept rozhodovacího procesu nesystematizoval, takže jej pochopitelně ani formálně jako celek nekonfrontoval s problematikou TA. Zároveň však platí, že úvahy o rozhodovacím procesu a hodnocení překladů propojil, viz citát zde výše a také v oddílu ke druhé fázi TA. U minimálně dvou rovin rozhodování lze mluvit o přímé aplikaci – u výběru díla pro překlad a u volby překladatelských prostředků. K oběma rovinám viz níže, ve třetí fázi TA.

však zapotřebí nezapomínat na to, že konečné znění textu není výsledkem jen překladatelova rozhodovacího procesu.[10]

v) Je snazší posuzovat tvůrčí přínos při básnickém překladu

Vzhledem k tomu, že „překlad básně [je zpravidla] méně přesný než překlad prózy,… je snadnější charakterizovat a posuzovat překladatelskou metodu přebásňovatele" (Levý [1963]/1998: 211). Podle Levého je to dáno tím, že tvůrčí podíl překladatele na díle je tím větší, čím je text silněji jazykově (a historicky) podmíněn.

vi) Levý zvažuje psychologické hledisko pro explanaci jevů

V následujícím citátu je použit termín „černá skříňka" (pojem z psycholingvistiky, známý též jako „black box", který se objevuje v různých translatologických pojednáních zaměřených právě na psycholingvistický nebo kognitivní přístup:

> Např. při rozboru překladu známe vstup (původní text) a výstup (text překladatelův) a rozborem transformací, k nimž došlo, si ex post zjišťujeme *strukturu překladatelovy „osobnosti"*, která je pro nás jakousi „černou skříňkou" (Levý 1971: 12).

V tomto pojetí se tedy kritik překladu snaží translatologickou analýzou rekonstruovat myšlenkové pochody na straně překladatele. Tento Levého interdisciplinární zájem pramení ze snahy zjištěné jevy zkoumat exaktními postupy (srov. např. Levý 1971).

Po zde nastíněných obecných principech TA je na místě se soustředit na samotný průběh analýzy. Z Levého díla vyplývá rozlišení tří fází analýzy, dále lze rozlišit u každé fáze několik obecnějších principů, popřípadě konkrétních kroků pro hodnocení.

10 Srov. totožně nazvaný oddíl v rámci třetí fáze TA, níže. Aspektů, které do tohoto procesu vstupují, je nepochybně ještě více: „… známe … výsledky procesu a *neúplný soubor prvků, jež do něho vstupují*, přičemž o jejich vztazích v průběhu procesu lze usuzovat jen nepřímo…" (Levý 1971: 12). O těchto vstupních aspektech či prvcích pojednáme blíže v oddílu věnovaném vlastní analýze a jejím „opěrným bodům".

## Tři fáze TA

Z různých zmínek v pracích J. Levého lze rekonstruovat tři fáze v jeho pojetí TA. První fáze zahrnuje nutnost vytvořit si pro vlastní analytické kroky jakési zázemí, opěrné body pro danou analýzu. Ve druhé fázi již dochází k analýze v užším slova smyslu, tedy zjišťování a shromažďování relevantního textového materiálu. Třetí fáze pak zahrnuje vyhodnocení toho, co bylo zjištěno v rámci předchozího materiálového přístupu.

i) Zjistit „opěrné body" pro analýzu

U této fáze[11] můžeme konstatovat tři stěžejní principy:

— *Zjistit primární kontext* (*originál vs. předloha*)

Z toho, jak často se Levý ve vlastních analýzách odvolává na různá vydání originálu, popřípadě upřesňuje nakladatelství, vyplývá význam, jejž této okolnosti přikládá. Kromě toho platí, že Levý nepoužívá v souvislosti s analýzou vždy výraz originál, ale často hovoří o předloze.[12] Činí tak v kontextu tzv. překladu z druhé ruky:

> Badatel, který sleduje překladatelské pojetí českého tlumočníka, je vždy v nebezpečí, že nakonec popíše cizí překlad, podle kterého byla česká verze pořízena (Levý [1963]/1998: 200).

Zde je tedy pro kritika překladu obsažen imperativ být si vždy jist, že vychází ze správné předlohy, z odpovídajícího vydání apod. Vždyť různá vydání výchozího díla se mohou lišit na úrovni slov i vět, někdy i dílčího uspořádání textu. Nerespektování uvedeného požadavku i mimo kontext překladu z druhé ruky vede k situaci, kdy kritik např. kritizuje překladatele za posuny, jichž se nedopustil.

— *Zajistit sekundární literaturu, paratexty*

Zadruhé v této první fázi TA platí, že je zapotřebí si zajistit sekundární literaturu (např. literárněvědné rozbory originálu) a paratexty, tedy např.

11 Levý v kontextu analýzy literárních textů takový postup označuje jako „zkoumání všeho, ‚co bylo před textem' " (Levý 1971: 71).

12 Srov. např.: „je třeba … naprosto bezpečně zjistit, jaký text byl vlastně překladateli předlohou" (Levý [1963]/1998: 200).

překladatelské poznámky nebo záznamy v denících apod. Podle J. Levého je potřeba shromáždit dostupná fakta mimo dílo samotné.[13] Sem patří též otázka po dřívějších překladech,[14] teoretických projevech, ale i po korespondenci.[15]

— *Charakterizace osoby autora a osoby překladatele*

I tento aspekt TA Levý výrazně aplikuje ve vlastních analýzách překladů. Explicitně se k tomu vyjadřuje takto:

> Překladatelé… mají sklon pozbavit překládané dílo některých osobních charakteristických rysů autorových a nadat je některými rysy osobnosti vlastní. Desítky a stovky detailních rozborů ukázaly, které estetické kvality originálního díla jsou překladem nejvíc ohroženy a které překladatelovy vlastní stylistické návyky jsou nejagresívnější… (Levý 1971: 157).

ii) Analýza v užším slova smyslu

Tato (druhá) fáze již představuje jádro celého analytického postupu, čili proces analýzy v užším slova smyslu. Kritik překladu může nyní, po zjištění „opěrných bodů", přistoupit k „hlavnímu úkolu svého rozboru: k analyzování základních principů pracovního postupu samého" (Levý [1963]/1998: 204). Kritik tedy rekonstruuje pracovní (rozhodovací) postup překladatele: Při sledování geneze překladu…

> Jsme odkázáni na text díla a z něho můžeme formulovat hypotézy o tom, jaká rozhodnutí předcházela, hypotézy směřující „proti proudu" generativního procesu – můžeme tedy sestrojovat *rekognoskativní* modely (Levý 1971: 95).

Tuto fázi lze rozdělit do následujících šesti kroků:

13 „Pracovník zabývající se překladem … musí zpravidla pracovat daleko přesněji než literární historik … Musí pečlivě vyčerpat dostupná fakta i mimo dílo samé…" (Levý [1963]/1998: 213).

14 Srov.: „Neocenitelným materiálem pro studium překladatelova vývoje je několikeré vydání téhož překladu." (Levý [1963]/1998: 212). Důležité je samozřejmě znát i vývoj jeho verzí, popřípadě musí kritik „zjistit, které cizí i české překlady, vydané dříve než zkoumaná verze, se mohly dostat překladateli do rukou" (Levý [1963]/1998: 213).

15 Srov.: „… jít i do jeho teoretických projevů a zvláště korespondence, protože zde mohou být výslovně přiznány záměry překladatelovy, které je jinak možno zjišťovat jen složitou stylistickou analýzou" (Levý [1963]/1998: 213).

1) Srovnání překladu s předlohou

Podle Levého musí „analýza překladu… začít jemným srovnáváním převodu s předlohou…“ (Levý [1963]/1998: 204).[16] Hned zde, na samém počátku popisu kroků TA, však vyvstává poměrně složitá otázka a zároveň otázka zcela klíčová: Předpokládá Levý, že kritik se na počátku vlastní analýzy jazykového materiálu seznámí s předlohou jako celkem (a utvoří si tedy nejprve vlastní estetický názor na výchozí dílo)? Jinými slovy, je na místě si nejprve přečíst originál a teprve potom se věnovat rozboru překladu? Text citovaný v tomto odstavci výše doporučuje postupovat opačně – začít překladem. Na druhou stranu ale Levý formuluje:

> *Má-li* literární historik zjištěny opěrné body, z nichž vyšel překladatel, *může přikročit* k hlavnímu úkolu svého rozboru: *k analyzování… překladatelské… koncepce* (Levý [1963]/1998: 204).

Víme-li dále, že Levý požaduje, aby překladatelská koncepce byla jednotná, což vyplývá ze zohlednění celku díla[17] (a nepřímo tedy usoudíme, že její jednotnost má ověřit i kritik), pak patrně Levý předpokládá, že jednotnost překladatelské koncepce kritik adekvátně posoudí pouze tehdy, seznámí-li se předem s celkem výchozího díla. Jinými slovy je potřeba si předem přečíst originál. Toto dilema[18] lze snad vysvětlit tak, že formulace „může přikročit k hlavnímu úkolu…“ (viz citát výše) nemusí nutně znamenat „přikročit bezprostředně/ihned“, ale i třeba až poté, co proběhne fáze sběru analytického/textového materiálu (fáze ii). Levý tak patrně předpokládal, že kritik se seznámí s celkem předlohy kdykoli před fází hodnocení překladu (naše fáze iii), tedy buď už před sběrem materiálu, nebo i po něm.

2) Kvantitativní metoda

Výše popsaný postup srovnávání má jak kvalitativní rozměr (viz níže), tak rozměr kvantitativní: Analýza překladu postupuje „takřka statistickým hromaděním detailních odchylek“ (Levý [1963]/1998: 204). Z toho a dalších

16 Požadavek srovnávání překladu s předlohou jsme sice již postulovali jako obecný princip TA č. iii), zde jej však zároveň záměrně uvádíme jako jeden z kroků samotné analýzy.

17 Srov. „Zření k ideji celého díla podmiňuje řešení všech dílčích úkolů…“ (Levý [1963]/1998: 131) či citát v bodu 6 oddílu Všeobecné kategorie pro hodnocení překladu (třetí fáze TA) níže.

18 Aktuálně nám není znám žádný další Levého teoretický výrok, který by tuto otázku posloupnosti práce s texty explicitně určoval. K otázce poměru celek–část viz další pojednání v oddílu Všeobecné kategorie pro hodnocení překladu, bod 3 (v rámci třetí fáze TA) níže.

výroků je patrné, že i kvantitativní zřetel je pro Levého důležitý. Lze tak pochopitelně zjišťovat, s jakou frekvencí se různá překladatelská řešení (či typy posunu) vyskytují – čili zda k určitému jevu dochází izolovaně, anebo zda se jedná o jakýsi typický, strukturální jev. Levý sám uplatňoval frekvenční analýzu, tedy postup, který předznamenal korpusové metody v translatologii.

3) Kvalitativní metoda

Toto hledisko souvisí i s pasáží citovanou výše, a to výzvou k *jemnému* srovnávání převodu s předlohou (viz zde krok č. 1). Jde o práci s detaily,[19] o velmi podrobný, pečlivý přístup. Při praktické TA patrně kvalitativní metodu aplikujeme nejčastěji (nejedná-li se o korpusově založené bádání).

4) Posouzení relevance jevů

U jevů zjištěných kvantitativním anebo kvalitativním postupem je nutné zvažovat jejich relevanci:

> Jisté procento odchylek bude náhodné, ale část jich bude příznačná pro poměr překladatelova osobního i dobového stylu ke stylu předlohy i pro poměr jeho názoru na dílo k jeho objektivní ideji (Levý [1963]/1998: 204).

Zde se ještě nejedná o vyhodnocení jevů samotných (to bude součástí třetí fáze analýzy). Mezi náhodné jevy (či dle Levého terminologie náhodné „odchylky") patří i vyložené významové omyly,[20] které by neměly hrát zásadní roli při následném vyhodnocení. Není zde bez zajímavosti, že Levý se ve svých publikovaných analýzách zaměřoval na obzvlášť obtížné pasáže originálu, které nazval „zkušebním kamenem překladatelovy obratnosti" (Levý 1971: 166).

5) Shlukování jevů

Pátý krok druhé fáze TA zdůrazňuje jakousi autonomní dynamiku materiálu v rámci jeho sběru; posuny na různých úrovních se sdružují do různých skupin:

19 Srov. Levý [1963]/1998: 211.

20 Byť je to nežádoucí, jak bylo konstatováno výše, „většina recenzí a článků o překladech se soustřeďuje právě na [tyto náhodné významové omyly]" (Levý [1963]/1998: 204).

> Ostatní nepřesnosti, které zjistíme, *se* nám brzy začnou … seskupovat do několika skupin charakterizovaných vždy jedním typem významového či estetického přesunu proti předloze (Levý [1963]/1998: 204).

Výraz „se" je zvýrazněný záměrně – materiál vlastně posuzovatele do jisté míry vede sám. Ostatně toto je i faktická zkušenost těch, kdo již analyzovali nějaký překlad, zejména pak překlad literární.

6) Skupiny jevů vyžadující posouzení

Zašesté se dostáváme k předpokladu vyhodnocení zjištěných – a seskupených – jevů: Do skupin shromážděné posuny naznačí kritikovi směr, jímž se má ubírat, chce-li rozkrýt hlavní interpretační principy na straně překladatele: „Takové skupiny odchylek nám pak ukáží cestu k hlavním interpretačním principům českého tlumočníka" (Levý [1963]/1998: 204). Tento šestý krok druhé fáze TA je jakýmsi předstupněm k poslední fázi, a to ke zhodnocení samotných jevů zjištěných během materiálové analýzy.

iii) Vyhodnocení zjištěných jevů

Poslední fáze vlastní analýzy pokrývá vyhodnocení toho, co se projevilo během předchozí fáze sběru dat. U přítomné explanační fáze popíšeme čtyři obecnější principy a následně jsou Levého jednotlivé postřehy týkající se konkrétních způsobů, jak interpretovat zjištěné jevy, rozděleny do dvou kategorií pro hodnocení: všeobecné a specifické.

— *Kritik je seznámen s celkem výchozího díla*

Jak bylo dovozeno v oddílu 1) v rámci fáze ii), v okamžiku, kdy kritik přikročí k fázi hodnocení překladu, mělo by již (kdykoli předtím) proběhnout seznámení se s celkem předlohy.

— *Poznávání příčin zjištěných jevů*

Levý na více místech konstatuje, že poté, co kritik v překladu zjistí určité signifikantní jevy, je potřeba se ptát, co bylo jejich příčinou. Kritik zjišťuje „cestu", která spojuje východisko a výsledek tvůrčího procesu (Levý [1963]/1998: 199), jinde označenou jako „vztahy v průběhu procesu" (viz výše). Konkrétněji se budeme příčinami zabývat v poslední části pojednání, a to v oddílu Specifické kategorie pro hodnocení překladu.

*— Analýza příčin je zaměřená na funkční aspekt*

Při analýze příčin se podle Levého bere v úvahu funkční projev vazby mezi prvky, jež vstupují do překladového procesu (srov. první fázi vlastní analýzy, výše) na straně jedné, a (rozhodovacím) procesem v užším slova smyslu na straně druhé.[21] Jak bude zřejmé i níže, funkční aspekt byl pro Levého důležitý jak z hlediska projevu „výsledných funkcí" výsledků překladového procesu (tedy textových prvků), tak i při hodnocení toho, jak dané jevy působí v literatuře/kultuře.

*— Konečné znění textu není výsledkem jen překladatelova rozhodovacího procesu*

Začtvrté neplatí, že finální znění překladu je vždy bezprostředním výsledkem překladatelova rozhodovacího procesu:[22] „Do stylizace mnohdy zasahovala kromě překladatele i redakce časopisu či nakladatelství, nebo jiní upravovatelé" (Levý [1963]/1998: 200). Tento rys opět ukazuje na novátorský charakter myšlenek J. Levého, víme-li, že tyto úvahy Levý formuluje ještě před tím, než vznikla sama translatologie, a před jejím tzv. pragmatickým či sociologickým obratem. Pro kritika se jedná o důležitý korektiv během jeho explanace. Vzhledem k tomu, že Levý své úvahy sepisoval v době komunistické nesvobody, je pravděpodobné, že zde „jinými upravovateli" měl na mysli i cenzory.

Poté, co jsme nastínili obecnější principy platné pro třetí fázi TA, přikročíme ke shrnutí Levého postřehů, *jak* zjištěné jevy zhodnotit (interpretovat). Bude pojednáno o (deseti) všeobecných kategoriích hodnocení překladu a o (čtyřech) specifických kategoriích vlastní analýzy překladu.

*— Všeobecné kategorie pro hodnocení překladu*

1) Hodnotí se volba překladových prostředků

Analytik se snaží z nashromážděných jevů např. dovodit, zda a proč překladatel používá „specifických prostředků svého jazyka, pro které nemůže být dán podklad v originále" (Levý [1963]/1998: 73).

21 Srov. postřeh, že „… známe… výsledky procesu a… [prvky], jež do něho vstupují, přičemž o jejich vztazích … lze usuzovat… podle výsledných *funkcí*" (Levý 1971: 12).

22 V tomto smyslu srov. též Jettmarová 2010.

2) Hodnocení volby překladových prostředků probíhá podle hierarchie

> Jsou překladatelské situace, které nedovolí vystihnout všechny hodnoty předlohy. Překladatel se pak musí rozhodnout, které kvality díla jsou nejdůležitější a které je nejspíše možno oželet. Součástí problematiky překladatelské pravdivosti je *poznání poměrné důležitosti hodnot* v díle (Levý [1963]/1998: 130).

Tuto „překladatelskou pravdivost" (být práv kvalitám předlohy) můžeme tedy zákonitě vztáhnout i na kritika. Poznání „poměrné důležitosti hodnot v díle" (tedy jakési hierarchie jeho variantních a invariantních prvků) je nepochybně možné pouze tehdy, přistupuje-li překladatel k dílu jako celku. S tímto holistickým přístupem souvisí i požadavek jednotné překladatelské koncepce (obojí je též rozvedeno níže).

3) Volba překladových prostředků se hodnotí vůči celku díla

Volbu prostředků analytik posuzuje v dialektice celku a části:[23] „Dílčí překladatelské postupy jsou částí celkové překladatelovy metody, řešení jednotlivostí je podřízeno celkovému přístupu k dílu." (Levý [1963]/1998: 134).

4) Zjišťuje se tvůrčí postup

Opět je zde přítomný aspekt procesuality a kromě toho kritik hodnotí kreativitu, tvůrčí přístup/postup překladatele. Souvisí to samozřejmě s tím, že se Levý zaměřuje na literární překlad:

> Tvůrčí postup překladatele je obtížnější postihnout než u původního autora, protože jeho stopy máme jen v jazykovém výrazu, obyčejně v jemných významových odstínech (Levý [1963]/1998: 200).

5) Analyzují se překladatelské metody a koncepce

Analytik hodnotí postupy, metody a koncepce na straně překladatele:

23 Srov. též krok č. 1) oddílu Analýza v užším slova smyslu (fáze ii) výše).

> … hlavní[m] úkol[em…] rozboru [je…] analyzování základních principů pracovního postupu samého; tj. překladatelské metody a koncepce (Levý [1963]/1998: 204).

Zde „… není rozhodující typ metody…, ale způsob, jak překladatel svou metodou dovede pracovat" (Levý [1963]/1998: 93). Jako nepřímé kritérium TA lze odvodit otázku, zda překladatel zvolil iluzionistickou či antiiluzionistickou metodu.[24]

6) Hodnocení, zda překladatelská koncepce je jednotná

Známým Levého požadavkem je, že „překladatel [především] musí mít jednotný záměr, jemuž by byla podřízena dílčí řešení" (Levý [1963]/1998: 97). Odvozeně tedy lze od kritika očekávat, že zjistí, zda překladatel určitou jednotnou koncepci měl a dodržel ji.

7) Jevy se posuzují vůči historicky proměnlivé normě původní i překladové literatury

Levý rozlišuje trojí typ vztahů překladového díla a původní literatury (Levý [1963]/1998: 219), kromě toho rozlišuje pojmy tzv. životnosti a vývojové platnosti (Levý [1963]/1998: 219). Pokud jde o normy, jsou historicky ukotvené, v čase proměnlivé, a je tedy nutné poměřovat dílo vůči synchronní normě umění v dané době a vůči literární tradici, vývoji určitého žánru. Patří sem i otázka překladů vydávaných za původní díla a naopak (Levý [1963]/1998: 217): Cílem rozboru překladu je mj. „zjišťování, … jaké bylo jeho místo ve vývojové řadě literárních děl českých (původních i přeložených)…" (Levý [1963]/1998: 217).

Pokud jde o návaznost překladu a v něm zvolené překladatelské koncepce na historicky podmíněné normy, objevuje se zde napojení na ten nejširší kontext: „Právě historickou podmíněností překladatelovy koncepce souvisí překlad s celou kulturní situací překladatelova národa." (Levý [1963]/1998: 49; viz též níže, bod 10).

8) Porovnává se působení na čtenáře v rámci příslušných struktur (systémů)

Shrneme-li dosavadní (všeobecné) kategorie pro hodnocení v rámci třetí fáze TA, kritik má posuzovat tvůrčí postup překladatele, využití různých

24 K (anti)iluzionistickému přístupu viz Levý [1963]/1998: 40.

metod a koncepcí, a to v kontextu daného umění a vůči dobové normě. Kromě toho lze dodat, že se má kritik zaměřit na to, jak překladová řešení působila na čtenáře. Jedná se o kategorii nepřímou, aplikujeme zde tedy nepřímo Levého koncept ekvivalence účinku:

> *Konstantou* má zůstat konkretizace [jednoty obsahu a formy] v mysli vnímatele, populárně řečeno výsledný dojem, *působení díla na čtenáře* (Levý [1963]/1998: 121).

Jedná se o známý koncept. Poněkud méně známý je však Levého dodatek k tomuto principu:

> Nebudeme trvat na tom, že zážitek čtenáře originálu musí být totožný se zážitkem čtenáře překladu, nýbrž na *identitě z hlediska funkce v celkové struktuře kulturněhistorických souvislostí*, do nichž jsou zapojeni oba čtenáři… (Levý [1963]/1998: 42)

Pokud bychom uvedený princip formalizovali, platí, že zážitek čtenáře originálu se nemusí rovnat zážitku čtenáře překladu (ZážitekČO ≠ ZážitekČP). Spíše se požaduje, aby se zážitek čtenáře překladu v rámci struktury (či systému)[25] překladu blížil zážitku čtenáře originálu v rámci struktury originálu:

$$(\text{ZážitekČO})_{\text{sys-o}} \cong (\text{ZážitekČP})_{\text{sys-p}}$$

Aplikovaně na KP pak lze shrnout, že jako kritikové jsme vyzváni k tomu, abychom neposuzovali „zážitek vůči zážitku", ale působení posuzovaných jevů v příslušných systémech.

9) Jevy se posuzují v kontextu umění

Kritik má jevy posuzovat v kontextu daného umění. Základem KP je kategorie hodnoty, hodnota je určena poměrem díla k normě daného umění.[26] Diskrétní analýzy bez napojení na souvislosti v umění přinášejí dílčí výsledky. Přínosnější je explanace v co nejširším kontextu:

25 Srov.: „… Jde o podřízení jednotlivostí celku, ať už ve vztahu k funkci *v systému*, anebo ve vztahu k typizované platnosti" (Levý [1963]/1998: 42).

26 Srov. Levý [1963]/1998: 88.

> Pokud jde o zkoumání toho, jak překlad fungoval jako součást české literatury, bude [důležité…] zjišťování [jeho ohlasu…], prostě jaký úkol plnil překlad v českém písemnictví… (Levý [1963]/1998: 217)

Ostatně, „nejvyšší smysl překladatelské práce" spočívá právě v „zúrodnění domácí literatury principy cizí poetiky" (Levý 1971: 258).

10) Obecně recepční hledisko, pohled „z ptačí perspektivy" (kontext kultury, národa)

Zejména při práci v oblasti dějin překladu je podstatné zabývat se recepčním působením překladového díla, a to nikoli pouze z hlediska vývoje literatury, ale v systému celé kultury:

> … posuzujeme překlady nikoli z obvyklého srovnávacího hlediska – jediný překlad na pozadí jediného originálu –, nýbrž z *ptačí perspektivy* se díváme na celkový výsledek tohoto zprostředkujícího faktoru hromadného sdělování *v oblasti současné kultury*… (Levý [1963]/1998: 217)[27]

— *Specifické kategorie pro hodnocení překladu*

1) Hodnotí se výběr díla pro překlad

Tuto kategorii Levý zmiňuje v kontextu pojetí překladu jako rozhodovacího procesu.

> … bude nezbytným doplňkem literárněhistorického zpracování překladu… zjišťování, … jaký úkol plnil překlad v českém písemnictví a jak byl také tímto úkolem podmíněn *výběr díla*… (Levý [1963]/1998: 217)

2) Hodnocení na základě fází překladatelského procesu

Chceme-li porozumět východiskům a výsledkům tvůrčího procesu, čili ptáme-li se po příčinách zjištěných jevů (viz výše), je možné, domnívám se,

27 Podobně srov.: „… vyvrcholením [literárněhistorického zpracování překladu bude…] zjišťování, jaký byl ohlas překladu v českém kulturním životě…" (Levý [1963]/1998: 217). Analýzu recepce díla Levý označuje také jako „zkoumání všeho, … ‚co je… následkem [textu]' " (Levý 1971: 71).

na tomto místě inkorporovat Levého pojetí překladatelského procesu v užším slova smyslu, známý třífázový model.[28] Nejenže tak bude možné explanaci jevů vztáhnout k nějakému konkrétnějšímu okamžiku překladatelovy práce, ale bude možné i pracovat s požadavky na překladatele, jež Levý v souvislosti se svým modelem procesu překladu stanovil (srov. Levý [1963]/1998: 53–83). Tři fáze procesu překladu podle Levého jsou tyto: pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy.

a) U první fáze jde o filologické pochopení, pochopení ideově estetických hodnot a uměleckých celků. Ze zanedbání uvedených rovin a nerozpoznání či nepochopení daných kvalit zákonitě plynou chyby a omyly. Rozpozná-li je kritik, může je při explanaci zpětně přiřadit právě k této fázi překladatelovy práce.

b) Ve druhé fázi probíhá hledání objektivní ideje díla, překladatel si tvoří interpretační stanovisko a překladatelskou koncepci. V souvislosti s KP pak Levý uvádí, že analytik může zjistit, jak si překladatel vykládal předlohu, jaký byl jeho estetický názor (srov. Levý [1963]/1998: 211).[29] Jinde konstatuje, že nelze přijmout takovou interpretaci, která se rozchází s objektivní idejí díla (srov. Levý [1963]/1998: 64). I zde musí být zohledněn diachronní aspekt: Pokud překladatel dílo neinterpretuje na pozadí estetických norem literárního směru, v němž bylo vytvořeno původní dílo, následkem může být nesprávná interpretace, a to na různých rovinách (srov. Levý 1955: 513). S úvahami týkajícími se využití položek této fáze překladu k explanaci jevů v rámci TA lze spojit Levého reprodukční normu a požadavky, jež Levý vztahuje na překladatele, pokud jde o její dodržení (srov. Levý [1963]/1998: 86nn).

c) Třetí fáze pak zahrnuje poměr dvou jazykových systémů, problematiku vlivu jazyka originálu na stylizaci překladu a také napětí ve stylu překladu. Z hlediska TA sem lze zařadit otázku poměru interference a individuální poetiky anebo různé jazykové kategorie k charakterizaci překladu. Takové kategorie lze konkrétně popisovat na různých rovinách:[30]

28 Nemám zde na mysli Levého rozbor rozhodovacího procesu, ale fáze překladatelské činnosti, uchopené z pohledu práce s předlohou.

29 Srov. též: „… je… možno kontrolovat, do jaké hloubky proniklo překladatelovo pochopení… básně, … vysledovat, v jakém smyslu si ji překladatel vykládá“ (Levý 1971: 163).

30 Uvedené jazykové jevy Levý pochopitelně průběžně komentuje, ale uvedená kategorizace se nikde v jeho pojednáních nenajde. Mohlo by se tak zdát, že touto snahou o kategorizaci/systematizaci poněkud opouštíme strukturalistické, dynamické hledisko, tak charakteristické pro Levého statě. Nicméně snahou zde není nutit analytika, který by

Gramatická rovina

Levý ve svých publikovaných analýzách gramatické rovině (jak originálu, tak překladu) věnuje značnou pozornost, přičemž k hodnocení jevů na této rovině používá i statistické metody (srov. např. Levý [1963]/1998: 82, 227).

Lexikální rovina

I lexikální rovina je z pohledu J. Levého velmi významná, a to nejen na úrovni disparátních jevů, ale z hlediska jejich širší platnosti (společenský kontext a diachronní aspekt), protože „lexikální jednotky přímo odrážejí vývoj české společnosti" (Levý 1971: 190).

Syntax

Levý se v kontextu překladatelských nešvarů (srov. Levý [1963]/1998: 141), konkrétně v souvislosti se syntaxí, vyjadřuje ve prospěch zachování struktury souvětí (samozřejmě v závislosti na možnostech cílového jazyka či s přihlédnutím k dobové normě). Aplikujeme-li tuto maximu na TA (jedná se o kategorii nepřímou), je zřejmý požadavek na kritika, aby analyzoval i syntaktickou rovinu překladu ve srovnání s předlohou. Zde lze navázat i požadavkem na analýzu formální výstavby – kompozice – díla.

Prozódie

Zde se sledují jevy na suprasegmentální rovině, přičemž sem spadá problematika rytmu, intonace apod.:

> Při dostatečně jemném rozboru lze… zjistit… charakteristický *rytmus* překladatelova *verše* či *intonaci* jeho prozaické *věty* (Levý [1963]/1998: 211).

Stylistika

Na úrovni jazykových jevů, jíž se aktuálně věnujeme, se nelze nezabývat stylistikou – Levý používá např. obrat stylistické odstíny: „O uměleckém typu nám zde svědčí nikoli tematika, kompozice a ztvárnění skutečnosti, ale jemné odstíny stylistické" (Levý [1963]/1998: 211).

U třetí fáze překladatelovy práce, zkoumáme-li ji prizmatem TA, je možné zohlednit i Levého normu uměleckosti: „… překlad musí samozřejmě být

potenciálně aplikoval tento model, ke striktnímu zařazení zjištěných jevů do formálně vytvořených kategorií, nýbrž usoustavnit různé roviny, jimž se Levý v souvislosti s TA věnuje, nabídnout jejich přehled. To, zda se ta která kategorie při analýze uplatní, záleží na analytikovi, ale zejména i na analyzovaném materiálu samotném.

co možno přesnou reprodukcí původního díla, ale především musí být hodnotným literárním dílem českým… " (Levý [1963]/1998: 89).

Z takto popsaného překladatelského procesu Levému vyplývají požadavky na literárního překladatele, včetně těchto typů talentu: představivost, schopnost objektivace a stylistické nadání. Tyto požadavky se v kontextu KP mohou stát nepřímými kritérii TA.

3) Postupy

Jako další a poslední nepřímou kategorii lze uvést překladatelské postupy, jež vedou k intelektualizaci nebo nivelizaci, jež lze při vyhodnocování zjištěných jevů posoudit jako nežádoucí. Dále sem patří substituce či kompenzace. Kritik překladu by tak měl posuzovat, zda jsou tyto postupy v překladu zastoupené, či nikoli, popřípadě jejich dopad na vyznění díla.

## Shrnutí

V přítomném článku je představeno Levého pojetí problematiky kritiky překladu a analýzy překladu (přesněji tzv. translatologické analýzy), vyplývající ex post ze studia jeho vybraných teoretických prací. Nejprve je krátce nastíněna zkoumaná problematika, včetně terminologického rozlišení. V hlavní části je uvedeno deset obecných principů kritiky překladu, následuje oddíl věnovaný samotné analýze překladu, a to jak v obecné rovině (principy analýzy), tak co do jejího postupu (fáze analýzy). Tyto fáze jsou tři: i) shromáždění široce kontextuálních informací („opěrných bodů"), ii) analýza v užším slova smyslu a iii) vyhodnocení zjištěných jevů. Vlastní analýza čítá šest kroků, fáze vyhodnocení jevů pak kromě obecnějších principů zahrnuje i rozlišení deseti všeobecných a tří specifických kategorií pro hodnocení překladu.

Levého přístup je zaměřený na literární překlad, přičemž aplikuje strukturálně-funkční hledisko a hledisko sémiotické. Z kapacitních důvodů jsme museli abstrahovat od pokusu blíže nastínit souvislosti právě s českým strukturalismem či sémiotickým zaměřením. Kapacita článku nepostačuje ani na konfrontaci Levého přístupu s dalšími etablovanými modely translatologické analýzy.

J. Levý se k problematice kritiky překladu vyjadřuje na mnoha místech explicitně. Kromě zařazení či zohlednění těchto zmínek jsme v textu zapojili i tzv. nepřímé kategorie kritiky překladu, tedy Levého požadavky na překlad, které lze aplikovat na kritiku či analýzu překladu. Vzhledem k tomu, že Levý ve svém teoretickém díle předložil velmi široce pojatý koncept teorie překladu, při vyčerpávajícím uplatnění tohoto aplikačního postupu by – přísně vzato – musel být zahrnut velmi vysoký počet takových nepřímých

požadavků. To ale aktuálně opět přesahuje kapacitní možnosti a zde si v tomto smyslu nečiníme nárok na úplnost (to se týká jak Levého postřehů přímých, tak kategorií odvozených, nepřímých).

Dalším omezením studie je jistě i to, že předložený kvazimodel dosud nemohl být vyzkoušen. Z uvedených omezení se tak stává výhled do budoucna a lze doufat, že tento model bude využit pro konkrétní analýzy. Cílem studie bylo nicméně vytvořit přehledovou strukturu v pokud možno ucelené podobě, připravené pro využití v dalším bádání.

## Závěr

V tomto článku není prezentován model translatologické analýzy Jiřího Levého, nýbrž náčrt modelu translatologické analýzy podle Jiřího Levého. Levý, věrný novější strukturalistické tradici, snad ani o uplatnění takto systematizujícího přístupu neusiloval (nikde např. ani neuvádí, kolik fází by analýza překladu mohla mít). Spíše průběžně formuloval různé poznámky, které při pozorném čtení vedou ke zcitlivění analytika pro dané aspekty, a analytik se pak při induktivním postupu vlastní analýzy – od materiálu ke zobecnění – může opírat o nabyté předporozumění. Znalcům Levého stylu psaní a jeho teoretické práce se předložené podání bude snad jevit poněkud formalistní, přičemž je pravda, že přílišná snaha o systematizaci, formalizaci či kategorizaci často narušuje holistický pohled a v jejím důsledku může docházet ke ztrátě dynamiky teoretického přístupu. Tohoto rizika jsme si vědomi (a chtěli bychom na ně upozornit, pro případ aplikace tohoto modelu při konkrétních analýzách), avšak zároveň se domníváme, že při reflektovaném postupu převáží výhody tohoto excerpovaného modelu.

Naší snahou ostatně nebylo Levého dílo „přepisovat". Sledovali jsme zde především dvojí cíl: Zaprvé předložit určitý přehled, který může podpořit jednak metateoretickou práci v translatologii (usnadněná orientace v Levého přístupu, posuzování případných dalších Levého postřehů k tématu TA oproti tomuto předběžnému náčrtu), jednak může být oporou při práci odborného analytika překladu a stát se živnou půdou pro zmíněné zcitlivění vůči daným aspektům analytické práce. Kromě toho je nasnadě i využití tohoto přehledu (modelu) pro didaktické účely.

Zadruhé jsme usilovali o upřesnění či rozšíření některých poznatků známých z Levého díla: Čerpali jsme i z jiných publikací, než je Umění překladu, pokusili jsme se přísněji odlišit kritiku překladu a analýzu překladu (translatologickou analýzu), do úvah o analýze překladů jsme zapojili strukturovaný model rozhodovacího procesu, jakož i řadu dosud nezohledněných nepřímých kategorií analýzy, včetně třífázového modelu překladatelského procesu, anebo otázku posloupnosti kroků v rámci analýzy.

V návaznosti na toto ponoření se do problematiky analýzy a kritiky překladu u J. Levého je však na každý pád jisté, že sebelépe míněná kategorizace či sebepřecizněji provedené a formalizované uspořádání jeho myšlenek nikdy nebude s to obsáhnout skvělé Levého dílo v celé jeho hloubce, šíři, barvitosti a dynamice.

## Seznam literatury

HOUSE, Juliane. *Translation quality assessment: a model revisited*. Tübingen: Narr, Tübinger Beiträge zur Linguistik, 1997.

HRABÁK, Josef. *Doslov*. In: Levý, Jiří. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971.

JETTMAROVÁ, Zuzana. *Kontexty (v) překladovosti* [online]. 2010 [cit. 2020-09-24]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/82075. Vedoucí práce Jana Králová.

KUPKOVÁ, Ivana. Odkaz Jiřího Levého v súčasnej slovenskej kritike umeleckého prekladu. In: KUPKOVÁ, Ivana, Zbyněk FIŠER a kol. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.

LEVÝ, Jiří. Walt Whitman v českých překladech, in: Host do domu 2, 1955, č. 11 s. 513-515.

LEVÝ, Jiří. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971.

LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Železný, 1998.

MOLCHAN, Maria. Metodología para el análisis traductológico de grandes corpus de textos literarios, in: „The Art of translation": Jiří Levý (1926–1967) y la otra historia de la Traductología, *Mutatis Mutandis* vol. 9, n.° 2. 2016, s. 267-285.

NANCI, Giovanna. La critica della traduzione di Jiří Levý in relazione al modello analitico di Lance Hewson, in: „The Art of translation": Jiří Levý (1926-1967) y la otra historia de la Traductología, *Mutatis Mutandis* vol. 9, n.° 2. 2016, s. 286-305.

REISS, Katharina. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen.* München: Hueber, 1971.

SVOBODA, Tomáš. Překlad jako rozhodovací proces: rozpracování konceptu J. Levého a aplikace tohoto přístupu na institucionální překlad, in: *AUC Philologica* č. 4, Praha: Univerzita Karlova – Nakladatelství Karolinum, 2019, s. 11-33.